

Живата култура в Огеска област

Living Culture of Odessa Region

Валентина Демян, Валентина Витос, Украйна / Valentina Demian, Valentina Vitos, Ukraine

Не е лесно да дадем пример за живи наследства, когато има толкова много изложби, майсторски класове, публични събития и всякакви други събития в страната. Акция във фейсбук за популяризиране на живата култура по време на Covid-19 ми даде идея. Затова заедно с директорката на Огеския областен център за украинска култура Валентина Витос ще разкажем за „Живи музеи в Огеска област“, която събира съмишленици.

„Музеите – както пише Николай Ненов – традиционно се разглеждат като институции, свързани с материалното културно наследство поради факта, че в тях се съхраняват и излагат материални предмети. Същите музеи, обаче, са в състояние и да представят форми на нематериалното културно наследство, като подкрепят неговото по-нататъшно развитие и споделяне. Това е процес, който носи двустранна полза, ситуация, при която всички печелят, доколкото музеите съществуват чрез своята местна публика, поддържайки полифония от множество културни послания“¹.

В началото на 2020 г. към Областния център за украинска култура (ОЦУК) в Огеса бе открит Музей на нематериалното културно наследство. Това не е традиционен музей, изграден по каноните на музейното дело, а музей на „живата култура“. Тук са преплетени различни видове дейности, като всеки може да „общува“ с артефактите, потапяйки се в проявленията на живата култура.

Макар Центърът да действа в няколко различни направления, една от основните му линии се изразява в координирани усилия за опазване на нематериалното културно наследство, поддържане на областния му регистър, комуникация с местните общности от носители, повишаване на осведоме-

It is not so easy to refer to certain examples of the intangible cultural heritage safeguarding practice if there are so many valuable exhibitions, master classes, events and organizations. Facebook helped me make the choice. The action supporting and promoting manifestations of the living culture, related to celebrations of spring and this coincided with the Covid-19 quarantine. Valentyna Vitos, director of the Odessa Regional Center of Ukrainian Culture, and I would like to tell you about the special activities of a group of some truly like-minded people.

“Living Museum of Odessa Region”

„Museums, as Nikolay Nenov writes, are traditionally seen as institutions of the intangible cultural heritage just because of the fact that they store and display material objects. However, the same museums are also in a position to present forms of the intangible cultural heritage and support its continued development and sharing. This is a mutually beneficial process, a win-win situation where museums exist through their local audiences, maintaining the polyphony of a multitude of cultural messages“¹. At the beginning of 2020, a Museum of the Intangible Cultural Heritage was opened at Odessa Regional Center of Ukrainian Culture. It is not a traditional museum in terms of museum canons, but a museum of “the living culture”. Different kinds of activities are intertwined, and everyone can communicate with artifacts and enjoy representations of living culture.

Odessa Regional Center of Ukrainian Culture acts in several directions - coordinated efforts of the intangible cultural heritage safeguarding, maintenance of the regional register of Intangible Cultural Heritage, communication with local communities and Intangi-

¹ Ненов, Николай. Живите наследства в репрезентациите на музея. – Живи наследства, 1-2, 2019. София: Регионален Център София – ЮНЕСКО, 4-18.

¹ Nenov, Nikolay. The Living Heritage in Museum Representations. Living Heritage, 1-2, 2019. Sofia: Regional Centre Sofia – UNESCO, 4-18.

ността за него и неговото популяризиране. Затова бе създаден „Живият музей на Огеска област“. Но защо „живият“ музей? Той е жив, защото не е създаден и организиран по строгия канон на музейното дело. Тук не просто са изложени на показ дадени проявления на нематериалното културно наследство, а са отчетени и възможните рискове: рискът от превръщането на елемента във вкаменелост, когато нематериалното културно наследство не се развива, а застива във времето като моментна снимка, която не търпи по-нататъшно развитие. За да избегнат този риск, служителите на Центъра активно работят с носителите на нематериално културно наследство и техните общности, както и с по-широка публика, желаеща да научи повече за живата култура на малка група или голяма общност от хора, които са еднакво ценни. Следва да се отбележи, че Огеска област е мултикултурна територия, където съжителстват украинци, българи, гърци, евреи, румънци, молдовци, руснаци и др., над 100 националности.

„Живият музей“ организира творчески срещи с носители на нематериално културно наследство и широката общественост. Провеждат се лекции, разговори, майсторски класове, дискусии. В допълнение към общуването на живо, музея, разбира се, разполага и със сбирка от материални проявления на нематериалното културно наследство от Огеска област. Такива са: магически степни картини от Южна Украйна, олицетворена чрез различни полезни

Майсторски клас по моделиране, гр. Огеса, Украйна, 27 февруари 2020 г.

Masterclass in toy modelling, Odesa, Ukraine, 27 February 2020

Сн: Огески областен център за украинска култура / Ph.: Odesa regional center of Ukrainian culture

ble Cultural Heritage bearers, raising awareness about the Intangible Cultural Heritage and its popularization. These objectives are in the foundation of the “Living Museum of Odessa Region”. Why is the museum “living”? It is living because it has not been established and organized following strict museum rules. The risk of petrification, when the intangible cultural heritage does not develop but stiffens as a print frozen in time, is carefully avoided. To avoid such risks the employees of the Center work with Intangible Cultural Heritage bearers and communities practising the heritage, as well as with a wider number of people who are interested in the living culture. It should be noted that Odessa region is the multicultural area where Ukrainians, Bulgarians, Greeks, Jews, Romanians, Moldavians, Russians, or above 100 nationalities live.

The “Living Museum” organizes creative meetings among Intangible Cultural Heritage bearers, as well as between bearers and wide public. Lectures, conversations, master classes and discussions take place. The museum has a collection of objects of the intangible cultural heritage of Odessa region: paintings of steppes, pysankas, recordings of klezmer music (freilick), traditional wreathes of Savran, woven and embroidered towels from Balta area and Kodyma district, embroidered

Вещи; писанки, рисунки, и др.; записи на клезмер (традиционна еврейска музика); традиционни венци от квартала Савран; домашно тъкани и бродирани кърпи от района на град Балта; домашно тъкани и бродирани кърпи от района на град Кодима; бродирани ризи и традиционни носии; „паяци“, дугуси (коледна украса от царевични листа), гърнчарски и керамични изделия, предмети от плетена слама, фолклорни кукли, бродерии, изделия от мъниста, дърворезби, скулптури и много други.

Специалната мисия на музея е в демонстрацията на местните обичаи и обреди. При това не откъснати от времето и местния контекст – обичаи като коледния ритуал „Мошул“ са примери за живо наследство, незасегнато от прекомерна фолклоризация. Традицията „Мошул“ живее в едно единствено село в Бесарабия – Орливка, окръг Рени, чиито жители празнуват Коледа на 25 декември, предавайки тази традиция от поколение на поколение. В музея има обособен кът, където посетителите могат да се потопят в този обред посредством новите технологии, но без да нарушава основните принципи на зачитане на общността и нейното наследство. Показването на такива обреди привлича най-вече млади хора, които научават от конкретен случай защо живите проявления на културата, обвързани с дати от календара, не могат да бъдат превърнати в подвижни „театрални представления“, а трябва просто да се осъзнават и изучават. Друг пример е традицията на изпичане на обреден хляб в окръг Кодима – местна майсторка показва и разказва за културата на хляба.

Друго важно направление в дейността на живия музей е общуването с носители на нематериално културно наследство. Например, преди Великден по заявка на посетителите се организират майсторски класове по украсяване на великденски яйца (писанка), които освен нагледни уроци включват и възможности за общуване с носители на уменията, от които може да се научи за разпространението му в Огеска област. Наред с предаването на уменията за изписване на яйца, служителите на Центъра ще ви разкажат за значимостта на тази традиция и за начините, по които са развили своите умения. Има майсторски класове по бродирание, гърнчарство, изрязване на фигури от хартия и т.н. Центърът цели да обедини семейството: обучение на деца в изкуството на изрязване на фигури от хартия, изработване на хартиени дантели от деца заедно с ро-

Представяне на книгата „Украински шевици от Югозападния регион на Приморието“, гр. Огеса, Украйна, 28 февруари 2020 г.

Presentation of the book “Ukrainian embroidery of the Southern Western region of Black Sea area”, Odesa, Ukraine, 28 February 2020

Сн: Огески областен център за украинска култура / Ph.: Odesa regional center of Ukrainian culture

shirts, suits, “spiders”, didukhs (Ukrainian Christmas decorations made from a sheaf of wheat), pottery and ceramics, straw woven objects, folk puppets, beading, wood carving, etc.

Presented rituals like Christmas rite “Moshul” are examples of the living heritage which are not affected by excessive folklorization. “Moshul” tradition exists in the village of Orlivka, Reni district, a single Bessarabian village where inhabitants celebrate Christmas on December 25. There is a special place in the museum presenting this ritual through digital technologies. This activity attracts young people who learn about the tradition and get interested in it. Another example is the tradition of making ritual bread in the Kodyma district.

The Living Museum organizes lots of activities with the Intangible Cultural Heritage bearers. For example, master classes for painting Easter eggs (“pysankas”) take place before Easter by appointment. The partici-

гителите им. Това е един добър пример как различни поколения могат да се обединят около културното си наследство, като се подпомагат и вдъхновяват взаимно в изучаването му, в развиването на умения, постигането на майсторство. Тези събития имат и важна социална значимост – поколения в рамките на рода са обединени около общите ценности на живата култура.

Популяризирането на нематериалното културно наследство включва и изложби. Основаването на музея съвпадна с откриването на изложбата „Опазване на традиционни изкуства и занаяти като фактор на мира“ – съвместна инициатива на Националната академия на изкуствата на Украйна, Министерството на културата на Колумбия, Националната задруга на майсторите на народни художествени занаяти на Украйна, Центъра за развитие „Демокрация чрез култура“, Отдела за култура, националности, вероизповедания и опазване на обектите на културното наследство при Одеската областна администрация, Одеския областен център за украинска култура и Отдела за култура, националности и вероизповедания при Днепронетровската областна администрация. Изложбата засяга успешната практика на Колумбия „Стратегия за опазване на традиционните занаяти за укрепване на мира“, вписана в Регистъра на ЮНЕСКО на добрите практики за опазване на нематериалното културно наследство (2019). Към това Центърът прибави и най-добрите образци на нематериално културно наследство от Одеска област. Мотото на изложбата „Жива традиция – живи знания – жива култура – жив свят“ подчертава ключовата роля на културата, традиционните знания и умения, предавани от поколение на поколение, за преобразуването на съвременното общество и постигане на социално сближаване и мир. Експозицията, предоставена от Министерството на културата на Колумбия, представя програма, разработена и прилагана в 11 колумбийски града, както и украинската практика – успешна творческа програма за мир и социално сближаване. Всяко населено място, през което минава пътуващата изложба, добавя образци от своята жива култура, като представя личности от различни националности и възрастови групи – културни посланици на мира.

Центърът използва даровити, активни и творчески личности, доброволци в популяризирането на умения и знания, свързани с нематериалното кул-

пурно наследство в Одеса регион. Masters of pysanka painting talk about the significance of this tradition and about their skills. There are also master classes not tied to certain dates or seasons: embroidery class, pottery and paper cut-out classes. The Center focuses on master classes and events for the family: kids' training in the art of paper cut-out and joint creations of children and parents. It is a good example how different generations are united around the cultural heritage while inspiring each other to learn and develop their skills. These events have an important social significance: generations are united around common values of the living culture.

The Intangible Cultural Heritage promotion includes exhibitions as well. In particular, the opening of the museum coincided with the inauguration of the exhibition “Safeguarding of Traditional Crafts and Arts as a Factor for Peace”. It is a joint initiative of the National Academy of Arts of Ukraine, Ministry of Culture of Columbia, National Union of Folk-Art Masters of Ukraine, Development Centre “Democracy through Culture”, Department of Culture, Nationalities, Religions and Safeguarding of Cultural Heritage Objects of Odesa Region State Administration, Odesa Regional Center of Ukrainian culture and Department of Culture, Nationalities and Religions of Dnipropetrovsk Region State Administration. The exhibition is based on the successful practice of Columbia for Intangible Cultural Heritage safeguarding “Safeguarding strategy of traditional crafts for peace building” inscribed in 2019 on UNESCO Register. Odessa Regional Center of Ukrainian Culture exhibited the best examples of the intangible cultural heritage of Odessa region. The motto of the exhibition “Living tradition – living knowledge – living culture – living world” presents the crucial role of culture, the traditional knowledge and skills transferred from generation to generation while contributing to social cohesion and peaceful existence. The exposition is based on visual and textual presentation, generously provided by the Ministry of Culture of Columbia and covering a program in 11 Columbian cities. Each locality adds its sample of living culture and represents people of different nationalities and ages as cultural ambassadors of peace.

Odessa Regional Center of Ukrainian Culture strives to unite talented, active, and creative people to volunteer in promoting Intangible Cultural Heritage skills and knowledge. Due to conferences and seminars organized by the Center, actors are involved to work as moderators with local communities all over the region. More-

турно наследство. Благодарение на конференциите и семинарите, нови и нови действащи лица са привлечани като модератори при комуникацията с местните общности от цялата област. Центърът действа и като научно-изследователско звено с фокус върху живата култура. Служители на Центъра, съвместно с научни институти, посещават общности, документират и описват изяви с идея за вписване в списъка с елементи на нематериалното културно наследство. Взаимодействието с различни организации, музеи, клубове и учебни заведения, превръща Центъра в средище на изкуствата за млади хора.

Създадена е експертна среда, готова да подпомага общностите по въпроси на нематериалното културно наследство. Книгата „Украински шевици от югозападния регион на Приморието“ представя усилията на организации, музеи, университети и общности, които практикуват бродирането на шевици и свързаната с това жива култура.

В заключение – успешната практика на Центъра демонстрира важността на обединените усилия по въпросите на нематериалното културно наследство, разработването на политика за неговото опазване, споделянето на опит, привличането на широк кръг от действащи лица, създаването на нови форми на работа за възпитаване на уважение и на отговорност към живата култура.

Валентина Демян, заместник-директор на Центъра за развитие „Демокрация чрез култура“

Валентина Витос, директор на Одеския областен център за украинска култура

Авторите изразяват благодарност на Олександр Буценко, директор на Центъра за развитие „Демокрация чрез Култура“, глобален фасилитатор по въпросите на нематериалното културно наследство към ЮНЕСКО, за неговата помощ и съвети

over, the Center is a place for living culture research. Its employees, jointly with the participation of scientific institutions of Odessa region, visit communities and provide documentation to be used and added to the local Intangible Cultural Heritage list. The collaboration with different organizations, museums, clubs, educational establishments, schools and kindergartens, has turned the Center in an artistic hub for working with young people, involving them into recognizing and appreciating the living culture.

The Center has the embroidery expertise to help communities with issues related to the Intangible Cultural Heritage. A good example is the book “Ukrainian embroidery of the Southern Western region of Black Sea area” representing the experience of numerous organizations, museums, universities and communities.

To sum up, it is worth mentioning that the successful practice of Odessa Regional Center of Ukrainian Culture demonstrates the importance of joined forces in Intangible Cultural Heritage activities, and the significance of the appreciation and respect for the living culture.

Valentina Demian, Deputy Director of the Development Centre “Democracy through Culture”

Valentina Vitos, Director of Odessa Regional Center of Ukrainian Culture

Authors express their acknowledgement to Oleksandr Butsenko, Director of the Development Centre “Democracy through Culture”, UNESCO Intangible Cultural Heritage Global facilitator, for his assistance and advice